

Renata Knyspel-Kopeć*

KROSNO ODRZAŃSKIE JAKO STRATEGICZNY PUNKT OBRONY ZACHODNICH RUBIEŻY POLSKI ŚREDNIOWIECZNEJ

Położone przy ujściu Bobru do Odry Krosno Odrzańskie, należące do najstarszych miejscowości w Polsce, od zarania dziejów państwa polskiego pełniło ważną rolę w organizacji obrony zachodniej granicy. Szczególnie jednak w okresie kształtowania się państwa polskiego za pierwszych Piastów¹.

Położenie grodu krośnieńskiego przy ważnych szlakach handlowych wraz z przeprawą przez Odrę na środkowym Nadodrzu podnosiło jego znaczenie strategiczne.

Na rozwój tej osady zasadniczy wpływ wywarło położenie geograficzne. Rzeka Odra stanowiła ważny szlak komunikacyjny z Bałtyku i Pomorza Zachodniego w głąb kraju. Ponadto przebiegający nieopodal szlak lądowy łączył Lubusz z Poznaniem i Wrocławiem². Przy tym trakcie handlowym, w miejscu, gdzie leży dzisiejsze Krosno Odrzańskie, rozwinęła się osada o charakterze targowym. Miasto było wówczas silnym ośrodkiem gospodarczym dla najbliższego regionu. Jeszcze przed lokacją istniała w Krośnie Odrzańskim m.in. produkcja rzemieślnicza w dziedzinie rybołówstwa, obróbki drewna, metali, kości, włókiennictwa³.

Polską granicę zachodnią, w obręb której wchodzi Krosno Odrzańskie, w okresie wczesnofeudalnym stanowił teren niezamieszkany, a pod względem topograficznym niedostępny. Do jego naturalnych właściwości obronnych należały bagna, rzeki i obszary leśne⁴. W odniesieniu do tej granicy trudna do sforsowania była wspomniana rzeka Odra. Otaczały ją szerokie bagna,

***Renata Knyspel-Kopeć** – doktorantka w Instytucie Historii Uniwersytetu Zielonogórskiego

¹J. CIEŚLAK, *Gród krośnieński w czasach wczesnosłowiańskich*, [w:] „Biuletyn Okolicznościowy Gminy Krosno Odrzańskie”, Krośnieńskie Milenium, Nr 1, kwiecień 2004, s. 5.

²*Ibidem*, s. 5.

³J. MUSZYŃSKI, *Krosno Odrzańskie. Przeszłość i teraźniejszość*, Warszawa-Poznań 1972, s. 25.

⁴B. MIŚKIEWICZ, *Obrona polskiej granicy zachodniej w okresie wczesnofeudalnym*, [w:] *Nadodrzańskie szkice historyczne*, Zielona Góra 1960, s. 15.

głównie na północ i południe od dawnej historycznej Ziemi Lubuszan⁵. Dla wzmocnienia możliwości obronnych, jakie stwarzało środowisko geograficzne, zbudowano wzdłuż granicy szereg fortyfikacji w postaci grodów, wałów obronnych i przesiek. Najważniejszy okazał się tutaj właśnie gród w Krośnie Odrzańskim, który zdaniem Benona Miśkiewicza był północnym krańcem zespołu umocnień nad Bobrem i Kwisą⁶.

Miasto, o którym mowa, leżąc w rejonie środkowego Nadodrza, pełniło dla Polski Piastowskiej rolę bastionu obronnego. Badanie historycznego znaczenia tej krainy geograficznej wiąże się z poznawaniem urządzeń obronnych wczesnego okresu państwowości polskiej. Pozwala to zrozumieć, jak wyglądała polityka i strategia Piastów i jakie miejsce zajmowało w nich Krosno⁷. To właśnie na tym terenie rozgrywały się burzliwe i dramatyczne wydarzenia czasów średniowiecza. Głównie tutaj spotykały się na polach bitew wojska polskie z niemieckimi.

Na ziemiach między Łabą a Odrą krzyżowały się interesy zarówno feudałów niemieckich, jak i wczesnofeudalnego państwa polskiego. W związku z tą sytuacją, Polska zmuszona była stale przygotowywać obronę przed Niemcami. Jednym z bardzo ważnych jej aspektów było posiadanie pod swymi wpływami terenów po lewej stronie Odry, które zabezpieczałyby granicę na Odrze i Nysie Łużyckiej. Stąd też stały konflikt pierwszych władców Polski o Łużycę, Miśnię i Milsko, będące pod protektorem państw niemieckich. Grody Miśnia i Budziszyn, które zapewniały panowanie na tych terenach, będą odtąd stałym punktem sporów polsko-niemieckich⁸.

Zmagania wojenne obu państw toczyć się będą często w rejonie Krosna Odrzańskiego, które zaliczono do najstarszych i najwcześniej lokowanych miast na terenie Ziemi Lubuskiej. Już jako gród powstały w VII wieku, początkowo stanowiło słowiański punkt obrony, przypuszczalnie plemion śląskich (Dziadoszan). Leżąc w ważnym miejscu przeprawy przez Odrę i jednocześnie będąc kluczowym punktem strategicznym wojen polsko-niemieckich XI i XII wieku, miasto stało się najważniejszym punktem w systemie organizacji obrony granicy zachodniej⁹.

Zapewne już w czasach Bolesława Chrobrego (962-1025), ok. 1000 roku na zachodniej rubieży państwa powstał pas umocnień zwany Wałami Śląski-

⁵ *Ibidem*, s. 15.

⁶ *Ibidem*, s. 23, 24.

⁷ A. KOŁODZIEJSKI, *Problematyka tysiąclecia Polski w badaniach archeologicznych na Ziemi Lubuskiej*, [w:] *Z dziejów polskości na Ziemi Lubuskiej*, „Zeszyt Lubuski” nr 1, Zielona Góra 1966, s. 12, 13.

⁸ B. MIŚKIEWICZ, *Obrona polskiej granicy...*, *op. cit.*, s. 14.

⁹ Z. KACZMARCZYK, *Dzieje Ziemi Lubuskiej do roku 1793*, [w:] „Rocznik Lubuski” XI, Zielona Góra 1981, s. 15.

mi, ciągnący się wzdłuż rzeki Bóbr od Krosna do Szprotawy. Pas ten składał się z trzech wałów o konstrukcji drewniano-ziemnej, przedzielonych od siebie fosami. Drugą linię obronną tworzyły nurty Odry, gdzie przeprawy były umocnione grodami, między innymi we wspomnianym już Krośnie, a także Bytomiu i Głogowie. Oba te pasy obronne osłaniały centrum państwa od napadów feudałów niemieckich, którzy osadzeni od 963 roku na Łużycach przesunęli swe granice w tym miejscu najbliżej Polski, zajmując tereny na prawym brzegu Nysy Łużyckiej w okolicach Żar i Niemczy Łużyckiej¹⁰.

Osadnictwo krośnieńskie, rozwijając się nadzwyczaj intensywnie w okresie od VIII do pierwszej połowy X wieku, zostało objęte organizacją polityczną Polan. Pozostało jednak w dalszym ciągu ważnym ośrodkiem w rejonie środkowego Nadodrza. O tym, że gród piastowski rozwinął się na miejscu dawnego grodu plemiennego, zdecydowały względy topograficzne. Przyczyniło się do tego niewątpliwie nadzwyczajne usytuowanie na skrzyżowaniu arterii wodnych i ważnych dróg lądowych¹¹.

Specyficzne położenie grodu krośnieńskiego zaważyło na jego późniejszym rozwoju. Miasto bowiem posiadało wszystkie cechy strażnicy granicznej w okresie kształtowania się wczesnopiastowskiej monarchii. Od zarania państwowości Krosno Odrzańskie i ziemie rozciągające się nad środkową Odrą znajdowały się w obrębie terytorium organizowanego przez Mieszka I (zm. 992)¹². Rozpoczęte w 1960 roku prace wykopaliskowe potwierdzają, iż w początkach X wieku gród został poddany władzy Piastów. Powszechnie przypuszcza się, że nastąpiło to w wyniku przejścia kontroli nad środkowym Nadodrzem przez wspomnianego władcę¹³.

Za czasów pierwszych Piastów plemienny gród przekształcony został w państwową twierdzę, która w XI i XII wieku spełniała kluczową rolę w systemie obronnym najstarszej zachodniej granicy Polski¹⁴. Zbieg dróg wodnych i skrzyżowanie ich z ważnymi szlakami lądowymi stały się czynnikiem miastotwórczym. Podstawą rozwoju miasta Krosna stał się gród wraz z podgrodzem. Życie gospodarcze obu tych układów przestrzennych uzależnione zostało od czynnika obronności¹⁵.

Niezwykle istotną funkcję w tym średniowiecznym mieście spełniał zamek, którego fragmenty murowane datuje się na pierwszą połowę XIII wieku. W najwcześniejszych latach swego istnienia był budowlą przede

¹⁰ *Ibidem*, s. 10.

¹¹ J. MUSZYŃSKI, *Krosno Odrzańskie...*, *op. cit.*, s. 23.

¹² Z. KORCZ, *Z przeszłości Krosna i Ziemi Krośnieńskiej*, „Zeszyt Lubuski” nr 2, Krosno Odrzańskie, Zielona Góra 1967, s. 18.

¹³ *Ibidem*, s. 22.

¹⁴ S. KOWAŁSKI, *Zabytki województwa zielonogórskiego*, Zielona Góra 1987, s. 115.

¹⁵ J. MUSZYŃSKI, *op. cit.*, s. 24, 31.

wszystkim o charakterze obronnym i zachował do końca wieku XVIII zorganizowany system umocnień. Stanowił bastion zabezpieczający miasto i, jak wynika z planu powstałego w roku 1721, łączył się z miastem poprzez most zwodzony, przeprowadzony przez fosę. W czasie wielkich pożarów traktowano zamek jako miejsce schronienia, gdyż dawał nadzieję na ocalenie, nie stykając się bezpośrednio z płonącymi budynkami miasta¹⁶.

W wyniku planów polityczno-strategicznych Piastów śląskich została utworzona kasztelania krośnieńska jako jednostka administracyjna. Stanowić ona miała w ich założeniach pas obronny przed zachodnimi sąsiadami. Członem osadniczym o najstarszej metryce było właśnie Krosno, które jako stolica kasztelanii i centralny punkt w stosunku do okolicznego osadnictwa pełniło decydującą rolę¹⁷.

Na ziemię tę baczna uwagę zwrócili już nasi pierwsi władcy. Wyrazem szczególnej troski o nie stały się liczne grody i budowle obronne, wznoszone wzdłuż Bobru, które utworzyły cały system umocnień. Krosnu Odrzańskiemu przypadła w nim rola wyjątkowo doniosła. Uwidoczniła się ona z całą jaskrawością w czasie dwóch wielkich kampanii polsko-niemieckich Bolesława Chrobrego i Bolesława Krzywoustego (1085-1138). Miasto odegrało wówczas rolę przede wszystkim ważnej twierdzy¹⁸. Nie utrzymały się bowiem długo przyjazne kontakty między Polską a Niemcami, których zapowiedzią zdawał się być zjazd gnieźnieński Ottona III (983-1002) z Bolesławem Chrobrym w 1000 roku.

Za czasów panowania w Niemczech Henryka II (1002-1024) wybuchła wojna, która z przerwami trwała kilkanaście lat (1002-1018)¹⁹. W obawie przed ekspansywną polityką władcy niemieckiego, skierowaną na ziemie polskie, Bolesław Chrobry zajął w 1002 roku Łużyce, Miłsko i Miśnię. Jednakże Henryk II przyznał mu jedynie dwa pierwsze grody. Z powodu Miśni doszło między obu władcami do nieporozumień²⁰. Przebieg tego konfliktu, którego główną areną była Ziemia Lubuska, znamy dzięki relacji niemieckiego biskupa Thietmara (975-1018) z Merseburga. Opisuując dzieje Mieszka I i Bolesława Chrobrego kronikarz wymienia między innymi miejscowość Krosno. Pomimo wrogości i lekceważenia, jakie miał dla Słowian, o Polsce pierwszych Piastów mówi z powagą i wymuszonym szacunkiem. Świadczyć to

¹⁶J. MUSZYŃSKI, *Geneza i rozwój przestrzenny miasta Krosna*, [w:] Krosno Odrzańskie, „Zeszyt Lubuski” nr 2, Zielona Góra 1967, s. 76, 77.

¹⁷*Ibidem*, s. 37, 38.

¹⁸*Ibidem*, s. 18, 20.

¹⁹M. SZCZANIECKI, W. KORCZ, *Dzieje Ziemi Lubuskiej w wypisach*, Warszawa 1958, s. 17.

²⁰B. MIŚKIEWICZ, *Studia nad obroną polskiej granicy zachodniej w okresie wczesnofeudalnym*, Poznań 1961, s. 240.

może o tym, że doceniał rolę i siłę ówczesnego państwa polskiego²¹.

Kolejne starcia Polski z zachodnim sąsiadem, który zamierzał zdobyć Śląsk i opanować ważne strategicznie grody, stanowiące podstawę obrony polskiej, miały na celu zmuszenie władcy polskiego do uznania zwierzchności niemieckiej i płacenia trybutu²².

Jednakże wieloletnie wysiłki zbrojne armii nieprzyjacielskiej, skierowane na ziemie polskie nie pozwoliły odnieść Niemcom spodziewanych nabytków terytorialnych. Wpłynęła na to zorganizowana obrona granicy zachodniej oraz powszechny udział ludności w walkach partyzanckich i przy ochronie grodów. Istotnym aspektem obrony był niewątpliwie fakt posiadania Łużyc i Miłska w okresie nasilonych ataków ze strony niemieckiej. Tereny te dawały zabezpieczenie granicy właściwej i pozwalały na wyczerpanie sił wroga jeszcze przed jej zdobyciem²³.

Niemale znaczenie odgrywało tu także środowisko geograficzne, które utrudniało przeprawę przez granicę oraz system fortyfikacji, a w szczególności zaś grody broniące punktów przepraw. Prześledzenie wyżej wymienionych elementów pozwala na zrozumienie fenomenu jakim jest to, że młode państwo polskie potrafiło w okresie wczesnofeudalnym oprzeć się silniejszym politycznie i militarnie Niemcom²⁴.

W 1138 r. Ziemia Lubuska (w tym Krosno Odrzańskie) weszła w skład dzielnicy śląskiej. Pod koniec XII wieku Krosno Odrzańskie przypadło Bolesławowi Wysokiemu. Podniesiono je wówczas do godności siedziby kasztelanii, a będąc równocześnie grodem wojskowym i ośrodkiem administracyjnym, miasto obejmowało swoimi wpływami najbliższe otoczenie. Lokację miasta zawdzięczamy innemu z książąt śląskich – Henrykowi Brodatemu, który nadał mu prawa miejskie w latach ok. 1232-1238²⁵. Władca ten przejawiał duże zainteresowanie miastem ze względu na jego strategiczne położenie, jak i z powodu wagi szlaku komunikacyjnego i handlowego, przy którym gród leżał²⁶.

Z dziejami Krosna ściśle wiąże się istnienie i funkcjonowanie zamku, który usytuowany jest w północno-wschodniej części Starego Miasta. Do jego budowy doszło wraz z przeniesieniem osadnictwa bardziej na wschód

²¹W. KORCZ, *Ziemia Lubuska w średniowiecznej historiografii polskiej*, [w:] *Z dziejów polskości na Ziemi Lubuskiej*, red. T. Kaja, Zielona Góra 1966, s. 27.

²²G. LABUDA, *Polska granica zachodnia. Tysiąc lat dziejów politycznych*, Poznań 1971, s. 45.

²³*Ibidem*, s. 52.

²⁴*Ibidem*, s. 52, 53.

²⁵J. BOCHIŃSKI, J. ZAWADZKI, *Polska – nowy podział terytorialny. Przewodnik encyklopedyczny*, Warszawa 1999, s. 96.

²⁶J. MUSZYŃSKI, *Krosno Odrzańskie...*, *op. cit.*, s. 74, 75.

i lokacją miasta na prawie magdeburskim. Wydarzenie to wskazuje na upadek grodu, który według badań archeologicznych przestał funkcjonować na przełomie XII i XIII wieku. Powstanie tego obiektu wiązało się z istniejącym tam organizmem osadniczym o charakterze miejskim²⁷.

Czytamy u Jana Muszyńskiego, że prace archeologiczne przeprowadzone w 1959 roku przez Pracownię Konserwacji Zabytków ze Szczecina pozwoliły wydzielić kilka faz rozwojowych zamku krośnieńskiego²⁸. Badania te wykazują, że najstarsze duże partie murowane z kamienia narzutowego, zachowane w najniższych kondygnacjach części południowej oraz ceglane partie skrzydła północnego i zewnętrznego muru skrzydła zachodniego pochodzą z XIII wieku. Nieco później budowla została wzmocniona wieżą, która przetrwała aż do końca XVIII wieku²⁹.

Historia krośnieńskiego zamku książęcego zaczyna się wraz z objęciem władzy na Śląsku przez wspomnianego Henryka I Brodatego, którego zamek był ulubioną siedzibą³⁰. Zgodnie z przeznaczeniem była to budowla obronna z niezależnym od fortyfikacji miejskich własnym systemem zabezpieczeń. Podobnie jak inne warownie trzynastowieczne, również ten zamek składał się z piętrowego budynku zamykającego jedną stronę prostokątnego dziedzińca (od strony rzeki Odry)³¹. Otoczony fosą z silnie umocnioną bramą zamkową i zwodzonym mostem był przy ówczesnym stanie techniki oblężniczej obiektem nie do zdobycia³².

Jak ważną funkcję spełniał zamek w średniowiecznym mieście dowiadujemy się z planu wykonanego w XIX wieku, a rekonstruującego układ miejski z 1400 roku. Wynika z niego, że mury miasta łączyły się także z zamkiem, lecz już nie bezpośrednio z budowlą, ale z fortyfikacjami i umocnieniami wzniesionymi wokół. Plan ten obrazuje dogodne strategicznie położenie Krosna i zamku oddzielonego od miasta odrębnym systemem obronnym³³.

Plan z 1846 roku jest ostatnim, który ukazuje przebieg obronnych murów miasta i ich połączenie z zamkiem. Mury, zgodnie z tym planem, kontaktują się z zamkiem albo z jego systemem warownym, lecz przerwane są w partii północno-wschodniej przy budowlu, gdyż obszar ten po przeznaczeniu na plac magazynowy pozbawiono zabezpieczeń. Następne plany nie pokazują już linii murów, ponieważ w drugiej połowie XIX wieku w wię-

²⁷M. SZCZANIECKI, W. KORCZ, *op. cit.*, s. 50, 52.

²⁸J. MUSZYŃSKI, *Geneza i rozwój...*, *op. cit.*, s. 71.

²⁹*Ibidem*, s. 71.

³⁰J. P. MAJCHRAK, *Brama Krosno Odrzańskie ongiś*, Krosno Odrzańskie 1995.

³¹S. KOWALSKI, *Miasta Środkowego Nadodrza dawniej*, Zielona Góra 1994, s. 74.

³²*Ibidem*, s. 52.

³³J. MUSZYŃSKI, *Krosno Odrzańskie...*, *op. cit.*, s. 63.

kszości zostały one rozebrane. Jednak pozostałe fragmenty pozwalają jeszcze dzisiaj na rekonstrukcję ich przebiegu³⁴.

Na monumentalny charakter tej budowli wskazuje również fakt, że tutaj właśnie znalazła schronienie wdowa po Henryku Brodatym, księżna Jadwiga i mniszki z trzebnickiego klasztoru cysterskiego w czasie tatarskiego najazdu w 1241 roku³⁵. Po śmierci Henryka Brodatego w 1238 roku zamek stał się jej wdowią rezydencją, w której Jadwiga przebywała do końca życia³⁶. Z tego właśnie okresu pochodzi nazwa „zamek piastowski”.

Na okres rezydowania w zamku kolejnych właścicieli przypadają fazy przebudowy i rozbudowy tego obiektu w duchu panującej mody, osiągnięć budowlanych i koncepcji zabudowy przestrzennej. Działania te podejmowano w związku z przygotowaniem zamku na kolejne siedziby wdów po margrabiach brandenburskich. W wyniku tego przeznaczenia budowla w ciągu stuleci traciła cechy obronne, przemieniając się z czasem w rezydencję. Nadal była jednak oddzielona od miasta mostem zwodzonym³⁷.

Po śmierci Henryka Brodatego państwo śląskie rozpadło się w wyniku bitwy z Tatarami pod Legnicą w 1241 roku. Wówczas miasto, o którym tu mowa, odziedziczyli książęta z linii głogowskiej³⁸. Na ponad dwa stulecia związało ono swoje losy z księstwem głogowskim. Przeżywać musiało wówczas wraz z innymi miastami wszystkie skomplikowane zjawiska towarzyszące rotacjom poszczególnych panujących³⁹.

Nastąpiła również niekorzystna zmiana w strukturze polskiej granicy zachodniej. Jej punktem zapalnym stała się prastara ziemia polska, zwana Ziemią Lubuską, która dostała się pod panowanie margrabiów brandenburskich, sytuujących tutaj swoją bazę wypadową na pogranicze wielkopolsko-pomorskie⁴⁰. Działalność ich doprowadziła w drugiej połowie XIII wieku do powstania na północ od Noteci brandenburskiej enklawy, zwanej później Nową Marchią. Kraina ta zerwała łączność terytorialną między Wielkopolską a ujściami Odry⁴¹. Ziemia Lubuska stała się teraz przyczółkiem, z którego miała się rozwijać dalsza ekspansja Brandenburgii na Polskę, a ostatnim jej etapem były rozbiory Polski w końcu XVIII wieku⁴².

³⁴ *Ibidem*, s. 63.

³⁵ S. KOWALSKI, *Zabytki województwa...*, *op. cit.*, s. 116.

³⁶ J. MUSZYŃSKI, *Krosno Odrzańskie...*, *op. cit.*, s. 52.

³⁷ *Ibidem*, s. 96, 97.

³⁸ J. BOCHIŃSKI, J. ZAWADZKI, *op. cit.*, s. 96.

³⁹ J. MUSZYŃSKI, *Geneza i rozwój...*, *op. cit.*, s. 21.

⁴⁰ M. SZCZANIECKI, W. KORCZ, *op. cit.*, s. 3, 5.

⁴¹ G. LABUDA, *Obrona zachodniej granicy Polski na przestrzeni dziejów*, [w:] „Rocznik Lubuski” VII, Zielona Góra 1971, s. 8.

⁴² M. SZCZANIECKI, W. KORCZ, *op. cit.*, s. 33.

Wydarzenia, które doprowadziły do utraty tej ziemi opisuje między innymi *Kronika Polska*, pochodząca z końca XIII wieku. Czytamy w niej, że Bolesław „[...] wydał Ziemię Lubuską [...] na swoją i swoich [poddanych – przyp. R. K.-K.] hańbę i zgubił Polskę”⁴³. Prastara linia umocnień, na którą składało się między innymi Krosno, Szydłów i Cedynia została w 1249 roku ostatecznie opuszczona⁴⁴.

Wówczas pojawiają się także pierwsze pretensje feudałów niemieckich do Krosna wraz z jego okragiem. Miasto należące od 1251 roku do książąt glogowskich, o czym była już mowa, wyznaczone zostało przez księcia Konrada jako wiano jego żonie Zofii, córce Dytryka, margrabiego Marchii Wschodniej. Księżna ta jednak w wyniku potrzeb finansowych zastawiła Krosno w 1274 roku swojemu ojcu, a ten przeniósł zastaw na arcybiskupa magdeburskiego⁴⁵. Natomiast w rok później z rąk niemieckich odkupił je książę wrocławski Henryk IV Probus (1270–1290). Wkrótce dostał się do niewoli Rogatki i w celu pozyskania sobie Ottona, margrabiego brandenburskiego, król Otokar – jako opiekun księstwa wrocławskiego – dał Krosno w zastaw Ottonowi. Po zapłacie 3500 grzywien srebra, w latach 1277–1279 miasto miało wrócić do Henryka IV. W 1279 roku książę ten ponownie wykupił je z rąk brandenburskich. Natomiast w 1288 roku nadał miasto Henrykowi I glogowskiemu i w ten sposób okrag krośnieński wrócił do dawnej łączności z Glogowem⁴⁶.

Po latach przynależności do książąt glogowskich Krosno staje się jedną z potężniejszych twierdz śląskich. Na dowód tego warto wspomnieć, że w 1427 roku augustianie żagańscy ukryli na zamku w Krośnie swoje kosztowności wraz ze zbiorami bibliotecznymi⁴⁷.

Jednak podczas następnych stu lat (od 1476 do 1574 roku) miasto znajdując się pod rządami kolejno aż sześciu władców i nie mając stabilizacji gospodarczej traci na znaczeniu. Sytuacji tej sprzyjają także klęski żywiołowe, których konsekwencją stała się zmiana układu przestrzennego miasta⁴⁸.

Ostatecznie w 1482 roku Maciej Korwin – władca Czech, któremu książęta śląscy złożyli hołd lenny, oddał margrabiom okragi Krosna i Sulechowa na mocy układu podpisanego 20 września 1482 roku w Kamieńcu Ząbkowickim⁴⁹. Tereny te odtąd nazywano księstwem krośnieńskim. Władcami ziem nadodrzańskich do początku XX wieku zostali Hohenzollernowie.

⁴³W. KORCZ, *Ziemia Lubuska...*, *op. cit.*, s. 34.

⁴⁴G. LABUDA, *Polska granica...*, *op. cit.*, s. 82.

⁴⁵J. MUSZYŃSKI, *Krosno Odrzańskie...*, *op. cit.*, s. 76.

⁴⁶Z. KACZMARCZYK, *Dzieje...*, *op. cit.*, s. 21, 22.

⁴⁷*Ibidem*, s. 78.

⁴⁸J. MUSZYŃSKI, *Krosno Odrzańskie...*, *op. cit.*, s. 90.

⁴⁹M. SZCZANIECKI, W. KORCZ, *op. cit.*, s. 64.

Natomiast Krosno Odrzańskie ponownie powróciło w granice Polski dopiero 20 lutego 1945 roku. Dzięki swojej lokalizacji w widłach rzeki Odry i Bobru zaliczane jest do najważniejszych warowni i traktowane jako twierdza państwowa, odgrywająca w średniowieczu kluczową rolę w systemie obronnym zachodniej granicy Polski. Miasto o bogatej przeszłości historycznej i strategicznym znaczeniu broniło niepodległości Polski przed najazdami niemieckim już od czasu pierwszych Piastów.

Pierwotną funkcję Krosna Odrzańskiego wyznaczyły następujące czynniki miastotwórcze: obronność, handel, transport i przemysł. Pod ich wpływem powstał zespół miejski, który do dzisiaj funkcjonuje w literaturze historycznej jako strategiczny punkt obrony zachodniej granicy Polski. Współcześnie miasto zachowało znaczenie ośrodka administracyjnego, pełniąc rolę powiatu krośnieńskiego. Zapewne jego dzisiejszy kształt i znaczenie odbiegają od założeń średniowiecznego organizmu miejskiego, jednak nadały mu współczesny kształt.

Renata Ksnypel-Kopeć

**KROSNO ODRZAŃSKIE AS A STRATEGIC DEFENCE POINT
OF POLISH MEDIEVAL WESTERN FRONTIERS**

Abstract

The earliest mention of Krosno preserved in writing, dated 1005, speaks of a great army which crossed a bridgehead on the bank of the Odra river near Krosno, in an attempt to subdue it. From the description of the chronicler, Bishop Thietmar of Marseburg, who witnessed those events, we learn that the king Bolesław Chrobry, having fortified the shore of the Odra river, settled with his large army near Krosno, making it difficult for the German king Henry to get across.

The settlement of Krosno since the first Piast rulers was forced to defend itself against the invasions of Germans. Since its foundation, it was assigned strategic importance due to the topography of the area, especially the surrounding rivers. As a result, Krosno Odrzańskie was classified as one of the most important fortresses in the west and was considered a Polish state fortress. In medieval times, the city played a significant role in the defence system of the Polish western border.

However, raising Krosno Odrzańskie to the rank of a castellany influenced the development of economic and defensive functions of the city. These were mirrored in a fortified castle from the first half of the 13th century, which was one of the main residences of the rulers of Silesia.